

Ett brev till Elisabeth
- novell -

I början är dyningen långdragen
 oväntat stormig
 riktningen växlande vilt
 fram på dagen
 lugnare med små krus
 bitar av himlen blixtrar upp
 överallt
 illusion av mark
 där vi går
 illusion av beständighet

När klockorna stannar
 ett ögonblicks tystnad
 vattnet blir spegel
 dess himmel glas
 och dalar och klippor och skuggor därnere
 allt gungande liv ler upp
 som det var
 förtroget och grönt
 försjunket

Ytan blir rymd
 och svindlande djup i hundratals skikt
 svävar där
 över botten
 min
 en bris och
 duken med solarna bländar igen

All konst berikar mitt liv. Jag tycker om att höra musik, läsa, se balett likaså, men jag tycker inte särskilt om marionetter. De har något pinsamt, illa berörande i mina ögon. Jag vet, att den inställningen objektivt sett inte är hållbar och försöker begripa så många människors entusiasm för de näpna små figurerna, som återspeglar vårt liv, men jag lyckas inte. Marionetter får aldrig liv för mig, de är och förblir döda.

Mor dog för tre dagar sedan. Det är ett definitivt moment i livet, förvirrande, en smärtsam förlust, obeskrivlig, även om umgänget med henne i slutet var allt annat än enkelt för mig. Jag själv går ensam först i ledet nu, familjen följer bakom mig. Inför mig ligger den smala grusvägen till framtiden, synbar en bit, möjlig att avväga, att bedöma, men snart försvinnande i en kylig vit dimma, obekant. Det fordras plötsligt mod att gå på. Ingen som går framför mig längre, skyddande. Det gör ont. Jag tänker plötsligt tillbaka på dig, Elisabeth.

Mor hade det svårt i slutet. Hon kunde inte gå längre, kunde knappast sitta. Hon märkte, hur hon dagligen närmade sig avgrunden. Sjön bakom Visholmen är frusen och österut banar sig en liten skuta sin färd genom den smala, öppna vattenleden i riktning mot Stockholm. Du står vid backen på Långberget i Strängnäs högt uppe över staden. Det är en kall dag. Vår anda formar små vita moln mot den frostblåa himlen, men de försvinner fort igen. Jag har Rolleiflexen med mig, laddad med den första färgnegativfilmen jag någonsin köpte.

Mor hade cancer. Hela skelettet var skadat. Hon hade smärtor i ryggraden, visste inte ens hur hon skulle vända på sig i slutet, måste hålla sig varm. Pullovern är bättre. Jag säger till dig att ta av anoraken för bilderna, tar snett nerifrån. Ditt blonda hår mot den klarblåa himlen, två ögon i just den färgen, blicken vänd neråt och munnen leende med en skymt, en liten antydning av ironi: „knäpp nu då!“ medan jag placerar ditt huvud i övre tredjedelen av kamerans mattskiva.

Läkarna sade, att mor inte hade några allvarligare smärtor. Hon kunde knappt tala längre de sista dagarna, bara satsbråkdelar och korta enstaka ord. Jag går nära intill hennes huvud och frågar direkt i örat. Då kommer det någonting svagt ur munnen, långt bortifrån, liksom ur ett källarvalv: „Oh - ja!“ Jag frågar åter, därför att jag inte riktigt tror – „Oh - ja!“ Vill du ha en spruta? fortsatte jag – „Fort!“ Vill du? – „Fort!“ Hon är eländigt fången i sin förstörda kropps fängelse och ropar övergiven och hjälplös därinne med sista kraft, men ingen av personalen hör henne i vardagens hast. Blåsig är överfarten med Segeröbåten, „Bo“. Vi är nästan ensamma på den. Vinden river i ditt hår, när du går ut på bryggan. Det är sent på sommaren, nästan ingen som badar längre, men jag vill ha ett minne från denna semesterö på min avskedsfilm från Strängnäs – med dig! Blicken och gesten, där en ung flicka kastar huvudet åt sidan, håller ansiktet fritt, har upprepats på projektionsskärmen. Det är en illusion, realiteten många, många år tillbaka. Tiden har frusit in.

Mors darrande, svaga händer griper om kromstängerna vid kanten av bädden och försöker förgäves att skaka: „Ut - ut!“ Vad sjutton skall jag säga? Jag tar hennes hand, tröstar, önskar henne en god natt, säger att jag kommer igen i morgon. - „Nej!“ Skall jag inte komma? – Inget svar. Vill du inte sova? – „Nej!“ Den ihåliga, djupa källarrösten är inte hennes. Jag känner den inte, den förskräcker mig. Hon ropar med yttersta kraft, men ändå praktiskt taget ohörbart. Jag gissar, vad hon menar, jag förstår och vågar inte fråga en gång till. Vad sjutton skall jag svara? Jag är rädd. „Djävlar, vad den där grabben glodde efter mig! Har han aldrig sett folk förut?“ Jag tar dig vid armen. Det är eftermiddag, solen bränner. Skall vi gå på kafé? Ja, det gör vi! – och går den korta sträckan längs strandvägen i Unteruhldingen till det lilla kaféet och de fyra, fem trappsregen upp emot den öppna dörren. Nog känner jag mig stolt att ha den snyggaste tjejen, som överhuvudtaget finns vid armen! Det var väl klart, att han glodde! Där skulle jag också ha glott! Jag är världens lyckligaste människa. Studentexamen bakom mig. Fysikstudium i München efter en inledande termin musikvetenskap i Göttingen. Dig. Elisabeth och ingen annan vill jag gifta mig med! Jag törs inte fråga. Vem är din far? Jag vågar inte fråga, vill inte såra dig. Dina föräldrar är skilda. En sådan dotter han har!! Att det överhuvudtaget kunde finnas något så förtjusande som dig! Blommorna på Mainau är sagolika, ett hav av färger. Ett lyckligt leende, när du kommer ner för stentrappan i trädgården låter dem blekna. „Nää, knäpp inte så mycket!“ avvärjer du, strålar och biter dig så där lite småcharmant i underläppen. Solen bränner.

Vad lite det blir kvar av en människa! Mor ligger i ett hörn av det kalla, tomma rummet i källaren bakom en parasoll. Den unga sjuksköterskan drar den tillbaka och tar bort linnet över hennes ansikte. Den smala munnen är uppbunden med vitt bandage. Ögonen är inte helt slutna. Jag sätter mig vid mors sida, böjer mig ner och kastar en sista blick i dem. De utstrålar en obeskrivlig frid. Mor ville gå. Hon ville inte lida längre. Hon förvägrade maten de sista dagarna. Hon ser inte ut i det oändliga, utan tittar på mig! Helt lungt och fridfullt. Ordlöst säger hon adjö. Tårarna tränger fram i mina ögon och halsen stryps till. Med möda bara kan jag viska henne i det kalla örat: „Jag kommer efter. Vi ses snart! Hej, då!“ Jag reser mig upp från bårkanten. Hennes blick följer mig inte längre. Nu ser hon bort, dit hon går ensam, denna lilla rest av en människokropp, denna skugga av vad hon en gång var! Försiktigt lägger jag linnet tillbaka över hennes ansikte. Tårarna låter kakelgolvets struktur rinna ut i mjuka kurvor, ett enda grönt hav, en småkrusig yta. Det är golvet på vår balkong i Fürstenried och där står dina fötter i träskorna. Kjolen fladdrar om knäna. Du har tagit en tröja på, en vinröd en. Det är molnigt och blåser här uppe i åttonde våningen. Du stöder armbågen på balkongkanten och huvudet i händerna, ser ner på gräsplanen. Jag knäpper mina avskedsbilder, försöker gissa dina tankar. Du har berättat, att en av dina klasskamrater förlovat sig. Jag kan inte få fram min fråga. Jag är inte rädd för ett nej av dig så mycket, som för mig själv. Jag är rädd att förlora dig. Varför frågar jag inte? Jag skruvar nervöst på kameraskärpan fullständigt i onödan, måste bygga på, att du förstår även utan ord. Ge mig tid! Snälla Elisabeth, ge mig tid! Jag kan inte fråga dig nu! Vet inte själv varför.

Dörren faller i lås. Det ekar i hela källaren. Tårarna rinner och rinner. Gud vare tack, att ingen kan läsa tankar. Christina, min hustru tröstar mig. Hon lägger armen om mig, säger

något. Tonfallet gör sin verkan. Jag älskar hennes röst, den gör mig varm, men jag förstår inte orden denna gången. De passar inte till mina tankar. Mor har dött! Mor har dött! Varför tränger just du i dessa dagar alltmera på i min fantasi, Elisabeth? Jag kan obehärskat låta tårarna rinna. Ingen vet om mina inre bilder. Jag känner mig så förljugen. Mor har avlidit och jag lämnar hennes lilla utmärklade, tomma kropp och hennes neråt och mot väggen riktade sista blick där bakom mig. Hon älskade mig så! Allting gav hon mig, om jag bara antydde. Jag går för sista gången.

Vi kommer ut i solen. Det är Januari och kallt. Snön är hårdfrusen och knakar under skorna. Pälsmössan och solglasögonen döljer mitt ansikte. Var står bilen? Där framme? – Nej upp till vänster! Det var en satans trafik på huvudleden. Om inte den där damen hade släppt ut oss! Kvinnorna är hövligare i allmänhet. Försiktigt där med cyklisten! – Jodå, jag ger nog akt. Det är halt. Dom har strött sand.

Du har åkt tillbaka till Sverige. Det är sent i September och tidigt på sextiotalet. Jag får anbud att vikariera i ett läroverk: fysik de två översta ringarna. Elektrisk fältstyrka, kondensatorns kapacitet. Vakuumdielektricitetskonstanten skall bestämmas med ballistiska galvanometern. Jag måste förbereda mig noga. Det är ansträngande. Nervös börjar jag bli, för jag har hoppat på det här jobbet! Jag är på sin höjd en eller två år äldre än eleverna i genomsnitt, måste ge akt att inte göra bort mig. Då händer det. Du begår ett fel i ditt sista brev. Det är inte det, att jag mellan raderna tycker mig återfinna en av dina kamrater mera än alla andra. Nej, då hade jag dragit mig tillbaka bara, gjort mig oåtkomlig. Det var någonting annat. Jag begriper inte riktigt vad och läser brevet inte mer än en gång flyktigt. Som en treåring kastar jag mig i sanden, sparkar med benen i luften och slår med nävarna i marken. Far märker det och varnar mig: „Är du förargad för något? Gör ingenting okontrollerat bara, tänk dig för!“, säger han. Jag hör honom inte, tar pennan i handen och fullbordar en oundviklig dumhet. Två brev skriver jag, därav ett till dig. Ditt svar låter vänta på sig. Jag är aningslös, känner mig i min fulla rätt, ända tills jag öppnar kuvertet och läser två, tre, fyra rader. Då först begriper jag med ett enda slag. Jag kan inte läsa färdigt, ty marken jag står på är urplötsligt borta under mina fötter. Ett jättelikt hål öppnar sig, en gapande avgrund. Jag störtar ner i ett mörker. Allt som hade funnits i min omgivning försvinner: solen, snöflingorna, mina drömmar. Mitt liv har slagartat förlorat sin medelpunkt. Någonting för mig fullständigt ofattbart har inträffat. Jag är inte rädd för att slå ihjäl mig på avgrundens botten, jag önskar det inte, det är mig likgiltigt. Jag har slutat att existera, bara faller och faller. Långt däruppe över mig ser jag en liten rund fläck av den ljusblåa himlen, men den blir märkbart mindre och mindre. Jag störtar i timmar, dagar, ja veckor. Det finns ingen ända i denna avgrund. Jag håller de första lektionerna. Min röst, mina händer, min kropp gör det – inte jag. Jag koordinerar mina rörelser med trådar som på en marionett. Och den har framgång till på köpet, får beröm! Mig är det likgiltigt. Hela reala världen befinner sig bakom en decimetertjock glasvägg. Den lilla lysande fläcken himmel, resten av vad jag en gång haft, har krympt ihop till storleken av en stjärna oändligt långt upp redan. Månader går. Mor erhöll ett gratulationskort till sin födelsedag av dig, men det tog faktiskt åtskilliga år innan jag ekolikt registrerade detta lilla ljus, som för bråkdelen av en sekund måste ha blixtrat upp alldeles i min närhet. - Eller hade det? Jag vet inte säkert.

NEISSIEBLER JARAN 1911

Jag blir van vid mörkret. Ögonen blir känsligare. Jag upptäcker konturerna av träd i natten, enstaka ännu slutna blommor i månskenet och trafiken på gatorna likaså. En och annan människa dyker upp ur gryningen, tilltalar mig, erbjuder sitt vänskap. Susi inbjuder mig på sin 19-års dag. Det är en lustig fest. Glasväggen är borta för några timmar. Snygg tjej var hon, betraktades som en av topptjejkorna i vår årskull. Jag hade tur, men gjorde det henne inte lätt. Mina sår hade bara läkts med en ytterst tunn ny hud. Det var för tidigt. Ett av hennes ord ekar ännu i mitt huvud: konstigt. Hon hade rätt, Susi, så måste det ha sett ut för henne, men jag kunde inte förklara. Orsaken låg för långt därinne, ty vid klara nätter vände jag ännu blicken uppåt till stjärnorna. Vilken av dem var det? Jag visste det inte längre. Jag hade varken en chans att hitta den rätta bland de tusentals heller att nå dit igen. Jag hade förlorat himlen, den strålande blå himlen, dina ögon.

Du hade begått ett fel. Jag begrep inte vilket, stötte bort dig, drog mig tillbaka, skrek och svor ut genom dörröppningen, hoppades kanske att du skulle förstå. Jag kunde inte formulera bättre och realiserade inte vad jag sade. Du kom, men smällde igen dörren. Måhända du trodde, att jag hade nyckel, men det hade jag inte. Rummet förvandlades plötsligt till ett fängelse med tjocka tegelväggar. Ingen kunde höra mig ifall jag ropade, förutom eventuellt -- . Dörrar är inte så tjocka som väggar! Varför ropade jag inte på dig då? Varför bad jag dig inte att ge mig nyckeln? Nej, det hade varit meningslöst. Jag skulle ha känt mig så billig: „Jaså, nu kommer han igen, nu är det dags, nu när han märker, att han sitter fast!“ Du behövde mig inte längre. Visserligen hade du skickat mor ett litet gratulationskort, men varför skulle du inte vara uppmärksam mot henne? Hon hade ju inte gjort dig något! Kvinnorna är hövligare i allmänhet. Nej, jag hade verkligen betett mig illa: att dra in tredje och tala om dig som docka! Begreppet förvandlades till djävulens skadeglatt flinande grimas. Om jag aldrig skämts förut, så gjorde jag det då. Som barn visste jag inte, hur man skulle göra – skämmas?? Nu visste jag hur det kändes. Jag kunde inte förlåta mig själv. En docka är livlös. Det var mord! – Mor är död, det var därför du kom!

Porslinet hade gått i skärvor. Jag böjde mig ner och letade bland dem, men fann ingenting förutom det lilla funktionslösa locket till sockerdosan. Jag hade förlorat mina unga års kärlek, en present, som livet skämt bort mig med, hade jag tappat. Ett par minnen höll jag i min hand. Jag hade förlorat mors kärlek nu också. Det var därför bilderna rann ihop!

Ditt brev läste jag bara diagonalt färdigt och förintade det omedelbart. Jag grep flykten och förträngde. Allt, som hade med dessa dagar sent i September att göra, rafsade jag ihop i vild panik och kastade det i en låda, den nedersta i sekretären. Jag slängde igen lådan med full kraft. Den föll i lås med ett klack. Aldrig ville jag se dessa smärtor igen! Ingen skulle komma åt dem. Det fanns ingen nyckel kvar till lådan heller. Jag tvingade mig att se framåt, våldsamt!

Vår vän Heiner fyllde 50 år igår. Han är arkitekt, Sabine hans hustru kulturjournalist. En sagolik men grotesk diné. Det ligger skilsmässa i luften för de båda. Christina, som i likhet med Sabine just tar steget till deputerad i kommunalpolitiken, sitter bredvid mig till vänster. Urplötsligt tittar hon upp och säger: „Vet du vad jag drömde om i natt? Jo, jag drömde, att du för ett dubbelliv! Det var så konstigt. Vi ville se på ett gammalt torn. Det

var låst, men på något sätt fick vi tag på nyckeln och gick trappan upp till klockorna. Där fanns en kammare fullständigt inredd. En kvinna var där, blond och jag märkte, att det låg omkring saker även av dig. Du var hemma där också. Men det var så märkvärdigt, jag blev inte avundsjuk. Det gjorde mig ingenting. Man kunde tala med henne utan problem!“ – Vi skrattar, men mig rinner det kallt över ryggen. Christina visste inte om, att jag höll på att skriva upp det här, du läser just nu. Hon hade drömt om dig! Är det mor, som spökar?

Furu - det blir 690.- D-Mark. Ek har vi inte under 1000.- Nej, den här för 1050.- är den billigaste. Mor ville inte, att vi skulle ge ut mycket för kistan. Det är onödigt, sade hon, när jag ändå vill bli bränd. Jag tar furu alltså. – Ja, och musiken? Orgel med fiol eller cello? Jag personligen tycker ju, att cellon är mera passande, säger mannen, som sitter mitt emot mig. Han är vänlig, rutinerad, talar som ett maskingevär: Ni har rätt, att även barnet borde se den döda. Men hur det nu är nuförtiden, folk förtränger döden. Förr i tiden levde man med den helt normalt, säger han och småler obesvärad på mig: Ja, vad skall vi ta? Bach, Air D-Dur? – Ja, låt oss göra det och Mozarts „Ave verum corpus“ som avslutning och cello tar vi till orgeln. Två manual har den och full pedal. Egentligen är det bara ett stort harmonium. Jag skall visa dig registreringen har Rulle, musikdirektören sagt till mig, så jag måste sätta mig bredvid dig på bänken. Jag är lite nervös. Du är så söt! Jag rycker närmare. Du sitter kvar. Jag kommer dig helt nära för första gången, är lite förvirrad, låtsas som om ingenting är. Huvudmanualens koppel sitter långt till höger, jag till vänster om dig. Jag är tvungen att trycka på för att komma åt. Du rör dig inte iväg en millimeter. Jag får hjärtklappning, förstår vad du menar! Vilken väg går du hem? – Jaså, det gör jag också! – Precis som om jag inte längst visste, var du bodde! – Ja, men då kan vi ju ha sällskap en bit! – Ja! – Jag följer dig ända till järnvägsövergången vid Bondegatan, tar inte den första vid Källgatan, som vanligt. Det är en liten omväg, men den kan ännu betraktas som „tillfällig“. Vid gatuhörnet säger vi hej då! Jag hade velat stå kvar med dig där, eller följa dig den lilla biten Bondegatan upp till porten av ert hus, men det hade inte varit „tillfälligt“ längre! Jag törs inte. Mina steg är så lyckligt lätta när jag går hem. Det här kan jag upprepa! Det är min chans och du hade inte ryckt bort!! Jag hade så länge funderat på, hur jag skulle tilltala dig på skolgården. Monika, Inger, Helene – till och med namnen på dina kamrater minns jag. Det var de, som fick vara med dig dagligen. De skördade oundvikligt också lite av mitt intresse. Du var tre år yngre än vad jag var. – Sânt går ju inte! Du är ju bara 14 år! – Men vad kan jag rå för det? Du är den sötaste flickan på hela skolgården i alla fall. Sociala regler? – Jag måste strunta i dom och orgelspelet på morgonbönerna var ju en bra förevändning. Jag började delta i skolkören – du med! Vi sjöng inte särskilt bra, tror jag, men repetitionerna nere i bespisningens lokaler på Onsdagskvällarna var så kul och sedan hade vi chansen att dra ut den alltför korta hemvägen i längden.

Jag går ut på gatan framför Palais Lerchenfeld i Damenstiftstrasse. Den stora porten faller i lås. Jag lämnar begravningsinstitutionen bakom mig och tittar på de tiotal begagnade kamrorna i fotobasaren lite längre upp till höger. Det är inte riktningen hem. Jag går mållöst. Två stereokamror har de. Den ena, „Realisten“, i gott tillstånd förresten, har jag själv också. Juldekorationerna är inte borttagna än. Det luktar stearinljus och pepparkakor. Mina händer är lite osäkra av nervositet. Jag spelar sist. Lågt cis med fjärde

finger, vänster hand och sedan A-Dur sextackordet som arpeggio nerifrån och upp i pianissimo, de första tonerna av Beethovens d-moll sonat op 31:2, som börjar på dominanten alltså. Jag spelade första satsen med passion och de två beryktade sforzatoackorden hördes verkligen två våningar längre ner också! Jag kunde skryta lite – för dig! Allt gick bra. Fröken Wallner strålar. Jag står först upp efter att ha tagit händerna ifrån tangenterna, som hon sagt till. „Det ser så illa ut annars!“ Applaus, även av dig. Vad kul, att du har henne som pianolärarinna också! Var det bara „tillfälligt“? Jag trodde inte mina öron, när hon först nämde ditt namn, då vi talade om programmet. Vi dricker kaffe. Spänningen har löst sig. Jag sätter mig på stolen bredvid dig – rent tillfälligt naturligtvis, men lite automatiskt – var annars? Förfärligt, det där med alla mödrarna, va? - Ja! – Dom begriper ju ingenting av musiken, vill bara skryta med sina barn! – Ja, usch ja!

Det är disigt ute. De sista dagarnas bländande kyla har gått. Snön har delvis smält. Bara taggiga, smutsiga plättar ligger kvar och gömmer sig undan. Luften är fuktig. Det känns kallare. Kylan kryper in bland kläderna och sitter kvar där. Ett tjugotal ljus speglar sig i det polerade marmorgolvet. Vem är den närmaste anhörige? – Var vänlig och följ mig till förvaltningen ett tag. Här till vänster, var så god. Underskriften för ringarna där, tack! – Bruno... – ja, det är de rätta, tack! Mor bar även fars ring efter hans död. För tretton år sedan satt hon på den här stolen, min. Musikerna spelar verkligen bra, originalmusik, inget tape. Det är inte självklart i vår plasttid! – Gott humör, hjälpsamhet, familjen, vänner, naturen, resor... – Prästens ord stämmer denna gången. När far dog, kände jag inte igen människan han talade om. Mor hade då besökt pastorsexpeditionen före andakten. Hon visste faktiskt inte mycket om fars intressen och tankar. Han hade en stor sensibilitet och analytisk förmåga, och bådadera var livsnödvändigt under de svåra åren i Tyskland, om man hade ett eget omdöme. Mor hade charm och fick allting skänkt, likgiltigt hur tanklöst hon ibland än betedde sig. Alla hade efterseende. Hon var attraktiv och hade det desto svårare i slutet, då hon dagligen oåterbringligt måste ge bort en bit av sig. Hon hade aldrig lärt sig att vara någon tacksam, sade aldrig förlåt, utan betraktade allt som sin egen förtjänst, gav många välmenade, omtänksamma råd, men saknade ibland äkta sensibilitet. „Man vet aldrig, vad det är bra för. Det är viktigt att jämföra när man är ung, så att man senare träffar det rätta valet.“ Affärsmässig kalkulation – till min fördel – låg henne, men hon visste inte mycket om mig heller trots denna – hennes – omsorgsfulla kärlek. Sällan gav hon noga akt på ords betydelse i motsats till far. „Det var aldrig menat så.“ – „Du hade det inte lätt då“, sade far en gång i slutet av sextioalet helt oförmedlat till mig. Jag undrade förvirrat vad han menade, tittade honom i ögonen, han tittade tillbaka i mina, log och jag såg, att han registrerat allt det, som i sitt omfång mor inte hade den blekaste aningen om. Far gav sällan råd. Han visste för mycket.

Pastorn räcker mig handen som den förste. Blommornas arrangemang skulle mor ha tyckt om. Det såg fint ut. Jag håller upp den tunga kopparporten för Christina. Grusvägen är våt. Fukten sugs upp av skorna. De är inte gjorda för utomhus. Ingen asfalt. Jag fryser om fötterna, måste röra på mig lite, men får inte förlora blickriktningen. Jämt är det någon, som kommer i vägen. Olle ville veta några tyska glosor av mig före skrivningen. „Vad fan stirrar du på hela tiden?“ – Nej, det är ingenting, bara det att strumporna är helt blöta redan, säger jag. Det är ju faktiskt dåraktigt, att den där Stenvinkel skall jaga ut en vid sånt här väder på rasterna! Du och den lilla svarthåriga Helene står direkt under klockan.

Ni trycker er mot väggen och jag får åter kämpa blicken fri med småsteg i den fuktiga sanden. Det var först långt senare, du berättade för mig, att hon kallades Pytte. Hon ser söt ut! Du har en grön, rutig jacka med bred krage på dig. Du ser söt ut du med! – „Usch, minns du den där jackan, den där fula, den som jag avskydde så! Nej, usch, att du såg mig i den!“ sade du till mig något år senare. Det står ett porträtt av Pytte i fotoaffären vid Regementsgatan. Jag hade tittat på det förstulett en kväll – inte för länge, så ingen märkte nåt! Din näsa är gulligare. Hur fan skall jag komma åt en bild av dig? Skolfotografen kommer helt överraskande. Han tar individuella bilder, monterar dem klassvis, men man kan också beställa förstoringar – av sig själv naturligtvis!! – Törs jag? Nää, det kan man inte göra, vad skall fotografen tro?! – Jo, för fan, jag gör det! – bättre inte. Vad sjutton händer, om du får reda på det där, om han skvallrar, eller frågar efter, om det är dig rätt?! Om din mor ringer upp mig, eller du frågar mig direkt i ansiktet vad det där skall betyda!? – Nej, usch nej, det kan jag omöjligt göra, då är allt förstört! Men jag ville ju sååå gärna ha en bild av dig!! – Studentexamen. Stort firande i hela staden. Alla följer musiken och vagnen. Jag kan knappast hålla ut spänningen, tills äntligen de årliga dussintals fotografier dyker upp i skyltfönsterna av stadens olika fotoaffärer. Evigheter tillbringar jag med att leta, men du syns bara på ett enda. Du är liten och långt bort. Ansiktet kan man med möda identifiera, om man använder förstoringsglas. Besviket beställde jag det. Han kunde verkligen inte komma på varför! Nää, förbanna mig, nu vill jag ha förstoringen från klassfotot: brev av! Det tog nästan två veckor. Ingen ringde upp mig och endera dagen låg det ett litet hårt kuvert i brevlådan. Två och femtio. – „Vad är det där för någonting?“ frågade mor. Nej, oh nej, öppna det inte! Det är ljuskänsligt fotopapper, som jag har beställt! – Jaså oj då! Fotot var inte särskilt bra, men bättre än ingenting, nåja!

Vad överkliga, makabra dagar! Händelsernas duplicitet: Helga, en gammal vän från barndomen i Göttingen fyller också 50 år i dag. Hon hade bjudit oss långt före Jul redan, vi hade sagt ja och den festen måste naturligtvis kollidera precis med mors begravningsandakt i morse! Helga kände mor sedan årtionden tillbaka och kom självfallet, men bad oss bevekande att också komma till hennes fest på kvällen. Hon hade ordnat en överraskning, som vi absolut måste se, sade hon och lovade, att den inte var opassande för denna min sorgedag. Hon försökte intala mig nödvändigheten av att komma på andra tankar – mig, som verkligen hade nog med andra tankar i dessa dagar!

Adressen hon gett oss ligger mitt i Schwabing. Jag känner inte till den. Vi tar garage, öppet 0 – 24, omöjligt att hitta en fri parkeringsplats annars. Här är nummer 18, då måste 16 vara tvärs över gatukorsningen. Jo, där är det, och låt se nu „Weiss“ var det – jo här översta våningen: „Weiss – Figurentheater“. Nej, det här får väl inte vara sant! Det är inte påhittat: Jag återfinner mig som aktiv figur mitt i min egen, ofullbordade text. Vilken ironi: placeras jag bland en massa marionetter just den kvällen! Jag visste verkligen inte om det, när jag började skriva! En privatteater är det och man kan omöjligt sätta sig ner någonstans utan att en gendarm, dödskafe, ängel, något deformerat visage, en vampir, drake, eller giljotin tränger sig på i blickfältet. Nu börjar jag faktiskt bli nyfiken, börjar tro på spöken och letar, men hittar inget relevant spår. Det är inte jag som handlar, utan figurerna, som skall leka med mig! De flesta av dem ser hängda ut, nacken avbruten, döda, men det är mig ju ingenting nytt. Jag tar räkor från byffén och sätter mig med

Christina på en liten soffa i ett hörn, kan inte låta bli att småflina. „Vad är det?“ frågar hon. – Ja, du vet ju: jag och marionetter, och detta just i dag. Det är ju inte klokt vad livet ställer till, för Helga kunde naturligtvis inte veta om! Tråden hänger mig ner i maten. Jag tittar upp. En hel bunt av figurer har strypts under taket. Om man drar, kanske en av dom skriker! Direkt bakom oss på väggen hänger en liten öppen trälåda, ett miniatyrkök. „Han“ i profil, tillverkad av tre millimeter tjockt plywood, uppenbarligen fransman med styv krage och blårandig skjorta, den klassiske hustyrannen vid bordet, kaffekoppen framför sig och tidningen i hand. „Hon“ bakifrån med förkläde, stående vid spisen. Man ser hårknuten, inget ansikte. Jag letar efter trådarna att dra på. De är lite för korta, men det går. Får se nu vad som händer. Jo, han lyfter på höger hand och ger med långdraget pekfinger viftande anvisningar till henne vid spisen och tidningen hängande i vänster hand rör sig lite med. – Och vad gör hon? Andra tråden. Jo, hon har en kniv i handen och börjar arbeta som en galning; han: anvisningar; hon: jobbar; han:..... Titta här, säger jag till Christina, här har du ordning och reda! Det är hyfs i det där äktenskapet ännu. Nej, titta vad dom har där! Det har vi inte sett än! Enstaka gäster kommer närmare för att också dra i snörena. Maktkampen inom andras partnerskap är så rolig att se på!

Vi lämnar varann egentligen stora frirum, eller hur? börjar Christina lite eftertänksamt: Ja, vet du det var därför jag aldrig ville gifta mig med någon innan. Du var den förste, som inte ideligen försökte pressa på mig – och vice versa! tillfogar jag. – Helgas far var matematiker och grafolog. Jag skrev så lite brev till dig, för du har en gång visat honom ett av mina! – Gjorde jag? – Jadå! – Det minns jag inte, vad sa han då? – Jo, han sade, att jag fick lätt kontakt med människor, men att det finns en gräns, där det är definitivt stop. Det var den gränsen din mor aldrig respekterade. Jag instämmer: Det fungerade med er båda, inte helt problemlöst visserligen, men det fungerade bara på grund av din hövlighet! Mor gjorde aldrig den minsta ansträngningen att dölja sitt tysta omod, om du kom och hon väntat mig, sonen! De osynliga trådarna att dra i hänger alltid omkring. Det lilla leksaksköket med sina målade tegelväggar är ju faktiskt de båda figurernas fångelse, ingen individuell frihet blir kvar för någon av dem. Mannen bara inbillar sig att ha den. I verkligheten är han totalt beroende på henne, beroende på att kunna kommendera någon, ovetande om att hon är den enda, som tillåter honom detta! Nej, det är sant, jag har aldrig haft ambitioner att utöva makt. Inte far heller förresten! Men djävlar om någon tar upp detta fel numera! Då biter jag till blodigare än kvickt!

Du sitter på ången efter friluftsfestivalen i Stuttgart, visar mig och förklarar varför du bedrivit gymnastiken så intensivt. Jag förstår omedelbart, ser risken för framtida konsekvenser, hoppar över fyra, fem sidor av samtalet och uttalar bara kapitlets sista tafatta ord: sött. Du bemärker inte sidorna jag hoppat över och tar det ordagrant. Jag anar det såväl som faran det implicerar. Jag kan inte uttala allt som står på dessa sidor – allt du till varje pris ville höra – vet inte själv varför, måste bygga på att du förstår även utan ord! Tystnaden jag lägger skyddande om mig tar mig fången. Jag märker det för sent, kan inte komma lös längre, enkelriktad gata och tegelvägg! Rörelsefriheten ville jag fortast möjligt ha tillbaka och börjar med bara fingrarna nu riva, skrapa och slå. Det förefaller hopplöst att få ett hål i väggen, men jag måste lyckas!

Jag står på stegen för att nå längst upp, pressar åter och åter med höger hands tumme. Den börjar värka. Nej, så här går det inte. Jag behöver verktyg, hammare, avbryter och försöker på nytt. Ja, nu håller dom. Man måste ge akt bara, att inte slå sig på fingrarna. – Hej på dig! – Å, var vänlig Astrid och ge mig upp ett par häftstift! Tack skall du ha. – Behöver du hjälp? Skall jag hålla pappret över här? – Ja, om du vill göra det, det vore fint. Klockan är redan sex. Åtta börjar det officiellt och jag har kämpat ensam med dekorationerna hela eftermiddagen. Dom får vara nöjda med två rum dekorerade, om inte fler hjälper till. – Vänta ett tag då. Jag kör bara bort Mercedesen ur infarten och sen hjälper jag dig. Skall vi gå bort och äta lite sen? Jag bjuder! – Nej, hör du inte skall du också betala till på köpet! – Äsch! Ingen falsk beskedlighet. Jag har ju inte tjänat pengarna själv, bara ärvt dom. Då kunde ju jag ha lika mycket dåligt samvete som du. – O.K., men först skulle åtminstone två klassrum vara färdigt dekorerade. Faschingstiden i München fordrar sina offer! – Vi är ju ändå inte förpliktade att göra hela grovjobbet för dom andra! – Jag vet faktiskt inte, om jag kommer i kväll, säger jag. Jag är så trött redan. – Vi kan ju också gå till mig efteråt och skita i det här! – Ja, men hur skall jag göra med bilen då? Det är så lite bensin kvar i den?! – Nä, lämna den här, vi tar Mercedesen, den är snabbare och jag kör dig tillbaka senare, så du har din för i morgon – nej, det gör mig då ingenting alls!

Astrid, som senare blev advokat, var en oerhört rar människa, pålitlig omtänksam och med gott humör. Även det mest dåraktiga arbetet tog hon energiskt i angrepp om det var behov. I timmar satt hon frivilligt bakom skrivmaskinen för en för henne rent symbolisk lön. Vi arbetade tillsammans på våra tegelväggar, var och en med sitt problem, gav oss stöd och uppmuntrade varann. När vi var trötta jämförde vi våra hål och insåg, att ingen av oss hade kommit särskilt långt: Varför skall karlarna jämt bara ha sådana mindervärdighetskomplex? – Ja, men tjejerna är det ju för fan inte mycket mer med heller! Låt oss gå på bio och glömma problemen för ett tag! Och när vi satt över ett glas vin efteråt tillsammans i en av Schwabings många smålokaler, tittade jag i hennes varma, mörkbruna ögon, stora som hela jorden och började tänka det, hon troligen också tänkte. Vi var inga tonåringar längre. Man känner väl annorlunda ett par år senare. Måste det till varje pris gnistra så där igen? Är inte den här värmen något mycket stadigare att bygga på? Hon hade rätt, Astrid, att det inte var lätt för henne med ett i faktiskt hela landet välkänt familjenamn. När jag först hörde, vem hon var, drog jag mig instinktivt tillbaka, men det var väl inte det normala för många andra. Nej, att bygga ett partnerskap även om bara undermedvetet på en materiell grund, det fick jag aldrig göra! Vi hade tid, vi fick tid och tiden gick.

Båten gungar fram till bryggan. Utan någon luftig hatt eller mössa kan man inte stå ut med solen. Det långdragna, vita hotellet ligger en bit land uppåt, men personalen har kommit att möta oss och tar hand om de otaliga småväskorna de båda damerna absolut måste ha med. Jag hjälper Astrid ut. Lillasystern hennes hoppar själv. Hon hade haft kärleksproblem och vi beslöt att ta med henne hit till ön Comino, trots att det var vår resa som nyförlovade. Comino är en del av Malta och ligger mitt emellan huvudön och Gozzo. Vi badar, äter kräftor, hänger i skuggan, ligger i solen och jag skaffar mig mitt livs hårdaste – och sista – solbränna med vansinnsblåsor i nacken och på överarmarna. Jag försökte under en för mig typisk ensam vandring igenom stenöknen nå ett gammalt

militärtorn från 1500-talet. Nästan fyra timmar tog det, och det var för mycket. Jag kan varken ligga på sidan eller på ryggen, men blir enastående omskött på mitt rum och utskälld blir jag också: Hur kan man bara vara så dum och göra en sån där vandring direkt över middagstiden! Astrids anförvanter hade satt lite tryck på oss: „Det är lättare på hotell, om ni är förlovade och ni vill ju ändå gifta er nu när Reinhart har examen så...“ Ja, det ville vi, men jag hade stött mig på, att de ordnat förlovningen i sådan brådska, att mor och far inte kunde komma och jag satte mina antenner på högsta sensibilitet: „Ja, promovera kan du ju, om du vill. Det ser ju alltid bra ut. Om du behöver några apparaturer, som du inte får vid universitetet, så säg till bara. Och flygeln kan du ta ner till huset i Spanien. Vi fick tomten, när ännu ingen ville bygga där på klipporna över havet. Nu är det fullständigt omöjligt! Vi måste ordna nån, som ser efter huset, när vi inte är där. Nej, nog kan du väl ta dig lite mer ledigt från universitetet än dom andra!? Ta obetald semester, så det lönar sig att åka ner! Tre månader på sommaren och ett par tre veckor över Jul och Påsk måste väl gå. Och sedan kan du spela piano där så mycket du vill! Det blir väl skojigt för dig! Om du bryr dig lite om immobileförvaltningen också, bidrar du ju på ditt sätt.“ – Vad jag kände mig obelastad och fri med min gamla Volkswagen och med mitt treställiga bankkonto, när vi kommit tillbaka till München! Denna gången är det jag, som tar initiativ – försiktigt och med kärleksfulla ord. Det finns fel man inte gör om. Astrid ger mig ringen tillbaka: „Smält ihop dem båda till ett litet hjärta!“ Vi skils i vänskap. Jag sätter mig i bilen, lämnar staden på en övergiven väg österut. Tårarna kommer mig i ögonen. Jag är oändligt ledsen, känner mig så tom och utan mod. Ytterligare en gång? Alltifrån början? Jag orkar inte!

Far var mig ett verkligt stöd. Jag arbetade på doktorsavhandlingen och han som fysiker förstod mina problem, också de mänskliga. Jag hade god framgång och välsignades med kollegors avundsjuka. Far med fick kämpa där i sitt liv! Oupphörligt fortsatte jag också att hugga vidare på hålet i min tegelvägg. Så där alldeles litet var det ju faktiskt inte. Beatrice, Gabi..., mer än en gång trodde jag mig se ett ljussken utifrån, men det visade sig alltid vara såpbubblor. Jag ingick inga kompromisser längre. Du hade satt måttet Elisabeth och jag skulle inse, att du var ett hårt kaliber! „Tusan också, hon är intelligent!“ hade Helgas far sagt och jag hittade för katten ingen, som kunde räcka dig vattnet. Inte bara ögon hade jag haft på skolgården, jag hade haft näsa också! Det tog nästan tolv år, innan mitt liv fick den avgörande svängen och det skedde på ett för mig helt oväntat sätt. Endera dagen brakade nämligen en manshög del av tegelväggen helt enkelt samman och jag behövde bara gå ut, inte ens krypa måste jag! Själv hade jag inte kommit längre än på sin höjd halvvägs igenom. Men där fanns en människa, som envist satt sig i huvudet att slå ett hål utifrån och in samtidigt också! Hon på andra sidan hade inget annat val än att bara blint pröva, om det kanske satt nån där inne. Fasaden var inte speciellt lovande, det måste jag medge. Vi visste inte om varann, men hade tur, stor tur!

Pilsquelle hette värdshuset och på måndagskvällarna var det, dom var där efter aftonkurserna, hade hon sagt. Jag tycker inte alls om den sortens lokaler. Men varför inte? – Tjejen hade verkat lite blaserad: „Kom om ni vill, eller låt bli, mig är det fullständigt likgiltigt. Kamraterna har bett mig att säga till er bara.“ – Jag gick! Hela gruppen satt vid ett långt bord, när jag kom in i den förrökta salen: Nä, titta vem som kommer där! Verkligen! Grattis Christina, hur fan har du lyckats få honom gå på ett sånt

här ställe? Här är plats! - Nej här! Två tjejer rycker isär och ställer en stol emellan sig. - Jag tar naturligtvis den. Får vi föreställa oss: „Christine“ - „Christina“! Jag kan inte skilja på namnen. Den ena är svarthårig: hon ser söt ut. Den andra är blond: hon ser söt ut hon med. Parallelen till Pytte och dig har inte gått upp för mig förrän i dessa dagar. Christina (den blonda) har ofta retat mig med, att jag först tittade på Christine, vilket jag naturligtvis alltid taktfullt förnekat, men i det här brevet får jag inte ljuga: det var bara lite i alla fall och inte mer än på Pytte! Christinas näsa är gulligare. Det gick runt några timmar och slutade med inbjudan till en fest i Ebersberg öster om München på landet någon vecka senare. Vi satt där alla i höladan vid ett långt bord, firade och hade kul igen. Solen gick ner och det blev kyligare. Christina bredvid mig rullade in sig i en sådan där vattentät gul anorak, plastbeskiktat segeltyg för fiskare. Hennes ögon, blågröna som havet, var inte ens riktade mot mig utan neråt, någonstans långt bort. Jag vet inte vad hon tänkte på, men plötsligt fick jag lust att bege mig på en världsomsegling – över Atlanten, Stilla Oceanen, kanske till Mexico? Jag ville riskera mitt liv på havet med alla dess stormar! – „Till Portugal åker du på semester med några vänner, sade du? Har ni plats i en av bilarna ännu?“ – Bil hade naturligtvis även jag, men jag ville inte lägga armen om ratten!

Snart två årtionden har gått sedan dess. Man tar det alltför gärna som självklart och för givet: harmoniska år, som väl kan gömmas undan i det undermedvetna. Trappuppgången i vårt hus blir redan länge nerskitad av snabbt växande barnstövlar. – Är det inte märkvärdigt, att allt jag berättat hittills i normalfall av biografiska notiser bara hakas av som „studietiden“? Vad vet vi egentligen om människorna? Ja, vad vet vi om oss själva och vad törs vi överhuvudtaget minnas? Förträngning är ett fackuttryck, praktiskt för terapin. Den skall hjälpa oss att fungera, att klara av livet om vi får allvarigare problem. Min aggressiva känslighet gentemot ohövligheter förblev kvar på ytan. Mor bemärkte den: „Du var aldrig så ännu i Sverige!“ Men jag kunde leva med den bra. Ändå förblir vi fattiga, om vi inte bemödar oss att lära känna vårt handlandes inre motiv. Alltför mycket kastar vi i lådor och slänger igen. Det, som utgör en bra del av livets fascination, gömmer vi undan vårt medvetande och befattar oss med att sätta på potatis: „Man måste ju äta!“ Alibit står också berett. Trots att hon uppnådde en övergenomsnittligt hög ålder, visste mor inte mycket om mig, mina tankar, åsikter, intressen. Vi diskuterade aldrig. Hon skötte om mig, satte på potatis. Fullbordade hon med döden, vad hon i livet inte kunde? Hon gav mig mycket i dessa hennes sista dagar: blicken in i mitt undermedvetande. - Katten ligger till hälften över pappret jag skriver på, just så som katter har lägat i århundraden.

Sjukdomen började göra sig allvarigare bemärkbar för väl ett halvår sedan. Mor blev tydligt osäker på benen, föll vid åtskilliga tillfällen och skadade sig. Jag visste vad hon hade och vad som komma skulle blev synbart. Det var tanken på, att hon snart inte längre kunde brevväxla med sina gamla vänner, varibland din mor i Sverige, som då plötsligt skakade mig. Jag medger, att det under de gångna åren inte varit helt betydelselöst för mig, att i bakgrunden veta, att du lever, att det går dig bra. Var där en rest av skuldkänslor? Du var sociolog, det visste jag, men annars? Var bodde du? Och överhuvudtaget: Vad hette du numera? På något odefinierbart sätt kände jag, att jag var i begrepp att försumma något. Döden hade knackat på mors dörr. Jag hade hört det tydligt

och blev plötsligt medveten – verkligt medveten – om hur definitivt oåterbringliga även mitt eget livs förflutna kapitel var. Tror man inte långt därinne, att jämt ännu ha nog med tid kvar? Nej, jag kommer aldrig mer att stå på en skolgård med våta fötter som då!

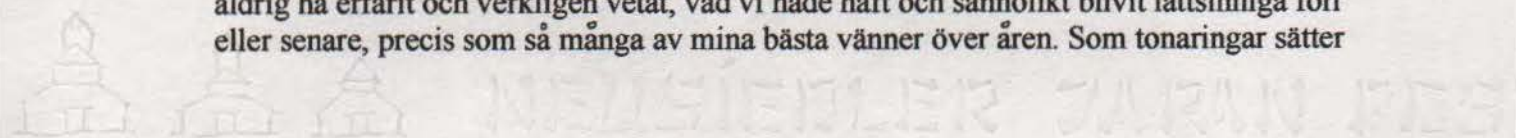
Blicken råkade falla på min hand, den vänstra. Jag öppnade den och betraktade livslinien. Sprucken är den alltsedan jag föddes, tredubbel i ansatsen och där, precis där låg ett litet vitt porslinsobjekt, något som inte hade gått sönder i min ungdom, locket till en sockerdosa. Jag var i begrepp att förlora även det. Livet höll på att falla isär i bitar! Kunde jag ännu hålla ihop dem? Fanns där ännu kvar en rest av ett eko från mina tonår? Att skriva brev nu var minst lika svårt, som att beställa ett foto i hemlighet (och lite otillåtet) som skolpojke. För trettio år sedan var det svårt, därför att jag ville något, nu därför att jag något inte ville. Jag var rädd för att irritera eller belasta dig och din familj. Nej, det ville jag till inget pris. Hur skriver man, om man verkligen ingenting vill, om man bara är rädd för att åren går? Men svaret, som jag fick av dig var „välkommen“. Dina landsmän här i München låter sällan tillfället passera, att uttrycka sin förundran däröver, att jag uppenbarligen bevarat mig det svenska språket bättre än somliga av dem själva och detta trots att jag aldrig gör aktivt bruk av det. Var Svenskan den biten av min ungdom, jag hade makt att oförändrat kunna behålla? Jag har i varje fall bevarat mig språket och därmed möjligheten att också kunna säga dig det, som mor aldrig lärt mig och jag förblivit dig skyldig under alla dessa år: Förlåt mig Elisabeth, jag ville aldrig såra dig! Nej, inte bara minnen var det, som höll på att blekna. Jag hade förlorat en hel del av min självaktning också, om jag således bara smygigt mig ifrån i livet för alltid. Hur var det det stod i sagorna: Man får aldrig någonsin ro, utan blir ett evigt letande spöke! Som barn trodde jag aldrig på spöken. Nu börjar jag förstå, vad det är. Familjens aviserade resa norrut kom inte till stånd i somras, men jag begav mig på en annan resa istället och det är den resans dagbok jag här nu skriver ner. Det tog några månader, innan jag fattade: du hade skickat mig en liten gammalmodig nyckel – bara så där – just den nyckeln, som jag i der förgångna aldrig mer vågat be dig om!

Mors begravningsandakt ligger redan fyra dagar tillbaka nu. Det är måndag. Arbetsveckan har börjat – även på krematoriet. Skönt, att jag inte vet, när hon är på tur. „Jord till jord...“ Bibelordet får en så gripbar, banalt realistisk betydelse för mig nu. Mor återvänder till allt livs ursprung i dessa dagar. Hon återvänder till jordens tillstånd för fyra miljarder år sedan. Måtte människosläktet ändå ha vett att förhindra detta för allas våra barn i tid! Min egen resa gick inte så långt, men se: Där var det åter, Långberget med ensamma, vida åkrar och obebyggda fält i riktning mot Ulvhäll och Unteruhldingen med grässlutningen uppåt skogen direkt bakom de sista husen. Borta var den, den stora sexspåriga autostradan, som numera skär av den lilla Bodensee-orten från landet. Och där var också min ungdoms bostad! Övergiven för länge sedan. Alla hade gått sina vägar. Fönsterluckorna hängde på glänt och dörren var olåst, öppen. Långsamt kom jag närmare. Vad litet det ändå var, allt som förefallit vara så stort, problematiskt, det unika förr i tiden! En gul regnanorak och några röda tegelstenar låg där i gräset mellan träden. Väggen hade delvis fallit ihop redan – eller var det kanske? – Jo, det var mitt „hål“! Inte större? Och väggen inte tjockare? Jag grep en sten i den ojämna kanten och försökte ruska. Den bröt av omedelbart. Så lätt? Två, tre steg tog jag över grushögen på marken och in igenom öppningen i väggen. Där stod jag nu åter i mitt rum! Hade detta verkligen

varit ett fängelse för mig? Allting var kvar oförändrat, välbekant och verkade ändå lite främmande. Det var väl jag, som var en annan! Ett par Faschings-dekorationer låg där i ett hörn och en ask med häftstift och vid väggen mitt emot mitt hål stod en liten sekretär. Den fångade min blick länge. Egentligen var det en fin gammal möbel. Det hade jag faktiskt aldrig bemärkt i mina unga år. Jag gick fram till den och lät händerna vila på dess kant. Klämmer lådorna? Nej, de gick lätt upp, de var tomma. Jag gick ner i huk och provade den sista – låst, det mindes jag! Passade nyckeln du gett mig? Den kunde inte vara tom den lådan, så mycket som jag kastat ner i den! Jag provade. Jo, man kunde stoppa nyckeln in i hålet. Vridandet förorsakade ett rostigt ljud, men det gick att vrida. Nog var jag lite nervös! Hur såg de ut nu, alla mina gamla smärtor efter så många år? Jag tog tag i ringarna till höger och vänster och drog försiktigt – det gick! Vad lätt det gick! Det dämpade dagsljuset, som tryckte in genom fönstrena, föll på lådans botten, det luktade damm. Mer och mer av den blev synbar, men där var ingenting – trots att lådan förblivit låst? Besviknen drog jag den ut till anslag. Nu hängde den redan ner mot golvet och där låg verkligen ingenting förutom en gammal trasa i bortre hörnet på vänstra sidan. Jag grep efter lumpen, tog den ut för att kolla en sista gång – och då först märkte jag: det var en liten docka, en marionett! Ansiktet var dammigt, färgen småsprucken, men jag kände otvetydigt igen ansiktsdragen. Det var mina egna – som ung. Det var jag själv, som legat ensam i lådan hela tiden! Jag kände en vemodig värme nu, när jag efter nästan trettio år höll mig i min hand och kunde betrakta mig, som jag var – då.

Skall du komma och hälsa på tanterna här, Reinhart? Och bocka dig fint – så ja! Nej, hör du titta vad smutsiga händer du har! Så skäms man ju med dig! Gå och tvätta dom och stäng badrumsdörren om dig. Nej, slå inte dörren! Vad dumt, att håret alltid hänger dig i ansiktet! Vänta ett tag, jag tar ett hårspanne. Nej, låt det sitta, så ser du mycket ordentligare ut! Skriv lite större, kan du det? Du skall då alltid överdriva, inte så stort! Medelvågen är den bästa! Vill du inte spela någonting för oss? Spela Beethoven! Nu skall Reinhart spela Beethoven! Fröken Wallner tycker, att han är såå duktig! – Jag fick aktivera mycket kraft som tonåring för att göra mig lös från mors förmyndarskap. Hon lämnade mig inga frirum, om jag inte bokstavligen sköt mig fri. Det yttre var henne viktigt, fasaden, hur jag såg ut, hur jag verkade och fasaden polerade hon på oupphörligt. Studentexamen, vita mössan, det gjorde intryck, det var fint! Den var hennes lyckligaste dag, hade hon sagt. Mor behandlade mig som en docka att visa upp: „Alla sade, att du var kvarterets reklambaby! Sa fint och prydligt skötte jag om dig! Hon traktade att begagna mig som sin marionett. Man låter den uppträda för skoj skull! – Du hade åkt tillbaka till Sverige, men gav inte akt på dina ord i brevet. Jag kände mig plötsligt avlagd på hyllan – som en marionett, en som man kunde ta fram på sommaren – för skoj skull. Det var det, som var „felet“ och jag kämpade omedelbart med de enda vapen, som visat sig haft en chans mot mor, skarp ammunition, dödande ammunition! – „Akta dig, att behandla mig som mor! Jag är inte beredd att sälja min självaktning till något pris!“ Det var det jag skrikit ut genom dörren: „Här skall du få se hur det känns!“ Där var den, symbolen: dockan! Mer hade jag inte sagt. Det var därför jag kände mig i min fulla rätt.

Men hade det då funnits ett bättre alternativ? Jag tvivlar. Vi skulle som så många andra aldrig ha erfarit och verkligen vetat, vad vi hade haft och sannolikt blivit lättsinniga förr eller senare, precis som så många av mina bästa vänner över åren. Som tonåringar sätter

vi igång att skriva på vårt livs bok, lite tanklöst och med stora, bladfyllande bokstäver, kanske avundsjukt sneglande på andras tjocka verk, men vi märker snart, att sidorna fylls alltför snabbt. Man börjar välja orden med större omsorg, bläddrar tillbaka ibland och finner man då annat än dumheter, finner man då något, som är värt att läsas, hör man till dem som haft tur! Texten fullbordas måhända med blick för det hela, med sinne för form, innehåll på högre plan.

Jag tog bort nyckeln ifrån sekretären och vände mig mot dörren, den du hade slängt igen för så många år sedan. Jag hade gått ut på min sida, du på din. Vi hade lämnat platsen på skilda vägar. Passade din nyckel även här? Kunde jag nu, när dörren sedan långt tillbaka inte längre tjänade till något ändamål öppna också den? Jag kunde. Ljuset ifrån båda rummen fyllde den gapande dörramen och jag tog steget igenom den, ännu längre tillbaka i tiden. Där stod du åter på balkongen i Fürstenried, i vinden med din vinröda tröja och såg ner mot gräsplanen och jag fingrade ängsligt på kameraskärpan. Jag hade gjort mig lös från mors förmyndarskap, men där fanns även far. Han var mig alltid en god kamrat, tog mig och mina problem på allvar i mycket vidare utsträckning än mor alltsedan barndomen. Far bestämde aldrig högljutt och när han sällan någon gång yttrade sig om en människa, träffade han inte bara det svarta i prick, utan jag märkte först då ofta, var det överhuvudtaget låg. Klok är den, som begagnar sin intelligens på ett intelligent sätt! Fars solida självförtroende gjorde, att mor respekterade hans frirum automatiskt. Livets stora och små gemenheter lyckades han överstå med en beundransvärd distans, trots enstaka koleriska utbrott, som gjorde honom så mänsklig. Jag hade just försökt beskriva hans väg, den skulle bli även min, men jag hade bara tagit de första stegen än. Jag kände mig ur stånd att redan ge andra det han gett mig, var rädd att aldrig kunna fylla pretentionerna jag ställde på mig själv. Al drig ville jag ge löften, jag inte var säker på att kunna hålla. Avgrunden var för bred. Jag fick inte hoppa. Vi skulle ha störtat ner: „Ge mig tid! Snälla Elisabeth, ge mig tid!“ Men mor hade gett mig namn efter Theodor Storms novell „Immensee“. Hade jag överhuvudtaget makt att hålla upp händelsernas gång? Jag ville stå på egna ben till varje pris – bokstavligen! Det var därför jag aldrig kunnat acceptera att få det materiella gratis av Astrid heller.

Och se, där satt du åter i gräset efter gymnastik-festivalen i Stuttgart. Vi talade över den och tankarna hade gått vilse i framtiden. „Sött“, hade jag sagt och menat, att vadhelst konsekvenserna av det du visat mig kunde bli, jag självklart ville bära dem med dig. – Christina var som 18-åring med om en svår trafikolycka och fick en blivande skada på två kotor av ryggraden. Vi kan ändå inte fly vårt öde! Är det inte spökligt? – „Du finner då allting bara sött“, hade du besviket svarat. Fars ord var inte mina – ännu – så jag valde den bättre av de två reaktionerna, som stod mig till förfogande. Vem var jag på väg att bli? Vem hade jag blivit? – „Sött“, det var mitt fel.

Eftermiddagssolen börjar så smått skina in genom det gamla husets öppna dörr. Den tidiga sensommaren ute river redan i trädens löv. Några av dem, bruna från gångna år, rasslar i ett hörn, när vinden jagar dem upp. En liten pappask ligger där bland löven, inte mycket större än den för tändstickor. Kanterna lagade med tape, gammalt, gult, torrt tape, som inte längre gör någon nytta och locket är överklistrat med en vit papperslapp: blyertsteckning på den, en ros, pastellfärgad med en tonårings penna, kanske i hast. Jag

tar upp asken och försöker lyfta på locket. Tapen skrapar. Se där, en hårlock, blond, ihopbunden med röd ögla. Färgen har åren något bleknat. Ditt avsked när jag lämnade Strängnäs – tänk att den ännu finns kvar här! Och där ett litet rött album med bilder. Långsamt börjar jag bläddra och när jag vänder på sidan, en barnunge, en tös som löjlar sig för fotografen. Uppe till vänster ett handkolorerat porträtt i fickformat, det första du gav mig. Studentexamenståg i svartvitt. Ja, faktiskt hittar jag dig knappt! Och där mina första färgbilder. Är det inte otroligt vad bra de har hållit sig? Ditt hår mot himlen, svenska flaggans färger, lysande färska! Ligger detta verkligen så många år tillbaka redan? Det är inte bara du som ler på dessa bilder, det är min egen förgångenhet som tittar efter, vad som blivit av mig. Den oss följande generationen har under tiden nått detta så spännande livsavsnitt och däribland mitt eget barn. Jag tog tid på mig med allt, precis som far! De stormiga åren är över, fem årtionden inom kort. Två har jag kvar – statistiskt sett kanske tre, knappast fyra. Det är därför jag vill bevara och skydda det jag har, den tid det ännu står i min makt, ty redan i morgon är dagens ljus, som i detta ögonblick ger liv åt pappret och regndropparna på fönsterrutan förgångenhet. – Och kvällen kommer, då jag måste lämna även det lilla porslinslocket ur min hand, mina minnen – alla – såsom mor i dessa dagar. Då kan det inte annat än att smälta ihop till en enda otrolig dröm, detta att ha fått leva. Vad var det mor hade ropat, när den sista kraften var i begrepp att lämna henne: „Ut! – ut!“

Jag var en gång i himlen, föll ner på jorden, begav mig iväg på äventyr över världshaven och någonstans vid horisonten försvinner konturena, sluter sig kretsen. Vi ser inget mål, hoppas, kanske tror. Vi återvänder till vårt ursprung alla. Det är så lite, som blir kvar av oss. Är denna resas dagbok ett uttryck för min gagnlösa kamp att hålla fast vid detta mitt enda liv? – hoppet, att åtminstone kunna ge barnen det lilla porslinslocket i händerna? Kanske ja, men vad de får är bara ord, som berättar om en saga – och inte ens sagan själv blir dem bekant.

Naturens kretslopp på jorden har återfått min mor. En liten urna sänktes ner i jorden någon meter till vänster invid en sten, som bar mitt familjenamn. Jag kommer alltid att tänka tillbaka på henne med värme och tacksamhet. Hon skänkte mig livet. Resan är fullbordad, hennes, såväl som denna min.

En bris och duken med solarna bländar igen!

Jag lägger ner dessa rader på bordet i kammaren nära klockorna, kammaren i tornet, som Christina drömt in i min fantasi. Tag dem när du kommer dit upp någon gång. Tag mina tankar för åren, som ännu förblir!

Det ligger snö.

PS

Texten ovan

är skriven i Januari 1990

och nådde Elisabeth i Januari 2009.

Elisabeth avled tidigt på morgonen en dag i April 2014.

Under nattens lopp några dygn därpå hade jag en dröm. Vi satt båda tillsammans på bänken av en gammal kuskvagn, en som den står i ladan, eller var det bänken i en bus från 50-talet, eller det lite obekväma, hårda baksätet utan ordentligt ryggstöd i en äldre bil? Jag kommer inte ihåg. I varje fall höll jag om dig med min vänstra arm, du satt på den sidan nämligen. Riktigt fast och varmt höll jag om dig, för vi var på väg till en jordfästning – din mors. Sedan vaknade jag, men låg ensam i sängen bara. Det var i den lilla kammaren österut, norra sidan på gården – din, vad jag minns. Det började ljusna redan, en strålande vacker dag: inga moln, djupblå himmel, angenäma 15 grader varmt ute och vindstilla. Men det var inte dagen att ta avsked från din mor, utan ifrån dig själv. Ett verkligen ofattbart moment, förvirrande mer än någonsin, trots den fina, sensibelt gestaltade andakten i kapellet på kyrkogården och kaffeerundan därefter med alla de rara människorna i din närmaste, sista omgivning. Min fantasi hade aldrig räckt att tänka något i den riktningen. Meddelandet kom som ett slag bara ett par dagar innan, men du hade nog rätt, att inte informera mig tidigare om den – nu även för dig - slutgiltiga sjukdomen. Jag försöker gissa dina tankar, förstår vad du menar. Vi visste ändå om allt, som ännu kunde ha sagts, förutom kanske ett verkligt sista: Hej då! – Nästa gång ger vi bättre akt på livets fällor!

Under alla de gångna åren återkom - från tid till tid - en annan dröm för mig: Jag var lite nervös och skuldmedveten på väg till Stängnäs med tåg och gick den lilla biten ifrån det gamla, bruna stationshuset järnvägsövergången upp till Bondegatan för att ringa på hos er. Din mor öppnade och utan vidare efterfråga fick jag alltid höra, att du för tillfället bara var ute för att handla, just på väg tillbaka från Eskilstuna, eller dylikt, men jag skulle naturligtvis gärna kunna vänta, vilket jag alltid gjorde - förgäves -

